

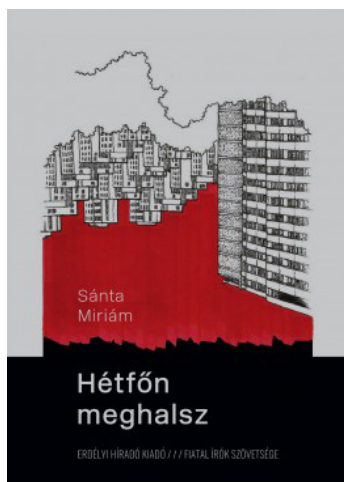
Kovács Újszászy Péter

A hanyatlás esztétikája

Sánta Miriám kötetének kiforrottsága, sokszínűsége figyelemre méltó. A versgyűjtemény címe durvaságával és egyszerűségével üt, és számos értelmezési lehetőséget kínál az olvasónak. *Hétfőn meghalsz*: a napot megjelölő határozószó, valamint az azt követő egyes szám második személyű ige lehet pusztán tényközlés vagy fenyegetés. Tekinthető kérdésnek, ugyanakkor felkiáltásként is megállja a helyét.

A kötet három ciklusra oszlik: *Fallal szemben*, *Se kelet, se nyugat*, *Kódot a kódnak*. Mindháromnak erőssége a megformált versnyelv, amely nem túlstilizált, nem modoros, apró, kimunkált részletei eredetiek, hitelesek. Az első ciklus nyitóverse előrebocsátja a kötet egész fontos jellemzőjét, mégpedig azt, hogy a *Hétfőn meghalsz* egy összetett széthullás-történet. A szerző közeli, elmosódott képekkel teszi szemléletessé a verset. A mű az őszinte lecsupaszodás láttelepe, visszatekintés régi önmagunkra: „arcokat csókolok / eltűnik róluk / a homlok a szem az orr / és mi marad csak a száj / nyelvem a nyíláson áttolom / elkezdenek hullni a maszkok (...) és odabent áll a sarokban / fallal szemben a kislány”.

A második, *Amilyen lehet* című versben több kisebb szegmensre bomlik a létezés helye. Jean Luc Nancy *Corpus* című esszéjében a létezés helyeként definiálja a testet, mi, emberek pedig e hely görbületeivé válunk. A vers többféle megközelítésből világít rá az emberi test milyenségére. Az első sorok reflektálnak arra, hogy a testét mindenki maga birtokolja, így az egyén szabad akaratától függ az is, miként válik a Nancy-i lét görbületévé:

„Itt van a tested. / Csináld vele, amit akarsz. / Mutasd meg vagy rejtsd el, / mert a tested a tiéd.” Az első szakaszba ültetett felsorolás is azt hivatott hangsúlyozni, hogy fizikai valónként kizárólag mi magunk felelünk, mi döntünk annak milyenségéről, és felelősséggel tartozunk érte: „a tested a tiéd, és nem az istené, / és nem az apádé, és nem az anyádé, / de még a gyerekedé sem.” Sánta elemzett versébe általános igazságokat is beépít, egyéni meglátásokat rendelve ezekhez: „Azt mondják, a test templom, / miért ne díszítenéd ki falait. / Vagy miért ne szenvedj benne.” Ebben az idézetben az emberi test szakralitása nem értelmezhető kőbe vésett bizonyosságként. Sánta nem foglal állást amellett, hogy kötelesek vagyunk-e szentként tisztelni a létezés helyét, avagy sem. Az alkotás legjobban sikerült része a második versszak, amely egyben fel is vezet a harmadik szakaszba illesztett, miniatűrök pontosságával megszerkesztett képeket. A bennszülöttek testuniverzumának leírásával indít, rejtett utalásokat téve a beavatási szertartások momentumaira: „lehet sötét, mélybarna, / krokodilbőr-hegekkel.” A strófa szerkezetére is érdemes figyelni. Minden fizikai fájdalmat idéző képet egy idilli ábrázolási forma követ, amelyből a test nyugalma köszön vissza: „lehet olív és krém és fehér, / foltos, szeplős és erezett. / Égetett és rákos és beteg.” A harmadik szakasz a halál beálltának lehetőségét is felveti. Az e célból használt metaforaháló magasztos, mégis eredeti. A versszak nyitósort az újszövetségi „íme, az ember!” átköltéseként értelmezem: „Itt van a tested. (...) Vérerek kévéje és idegek kötege, (...) reszket, pumpál a szív. / Ha nem pumpál – / a test templomrom, hervadó virágokkal.” Az idézett metaforahálót követően válik igazán hangsúlyossá a versbe ékelt részletek aprólékossága: „S az agytekervények, a forgó szemek / és a századmásodpercnyi pontosságú / szempillahullás egy dörzsölés után, / elpattanó hajszálér a szemgolyóban, az üvegtest homályos vizéből indul, / s a sejtekben halkul el a rezgés.”

Az első ciklus harmadik verse, az *Ébredés előtt* az álom és ébrenlét közti átmeneti állapotról ír. A költeményben megjelenő szarvas lehet révész, aki a két világ közötti téren átszállítja a lí-

rai ént, de utalhat a tudattalan mélyéről felbukkanó élőlényre is, mintegy allúziót teremtve Enyedi Ildikó *Testről és lélekről* című játékfilmjével. Valószínűbb, hogy Sánta versében a szarvas révészi szerepkört tölt be, aki mellett teljes biztonságban ébredhet fel az álmodó, ugyanakkor megtapasztalhatja az önmegtartóztatással járó nehézségeket is: „*szarvas agancsán ülök (...) meztelen talpam alatt / a hangtalan fej / viszi a testem / nem fázom nem érdekel / akarom tudni mi a szenvedés / fölfogni hogy addig / nem érhetsz a szarvasodhoz / ameddig csak erdei ösvények / kereszteződéseiben topog / finoman kapargatva patáival.*”

Színeket című versét a nemszínek királyának, a feketének szenteli a szerző. Egy sok-sok éves bölcs szerepében, minden színék ismerőjeként jelenik meg a fekete, aki méltóságát szerénysége által nyeri el. A vers központi motívumaként megjelenő nemszín tapasztaltabb az embereknél, náluk jobban ismeri a színék világát: „*ha megkérdezed / hogy miért nem ismerek más színeket / azt fogom válaszolni hogy / a fekete ismeri a színeket.*” A fekete madarakkal való asszociációja igen erős: „*a fekete csak egy bagolyszárny villanása / a Palocsay-kert vén fái / a fekete minden madár szárnya alatti csend.*”

Apró és hatalmas, közeli és elérhetetlen – talán e paradoxonok jellemzik leginkább *A csúcs felé* című verset. A perspektívák kódexévé válik ez a rövid költemény, amelyben képzavarok nélkül megfér egymás mellett a *hegyerinc*, az *orrnyereg* és a *magány*: „*Két szem közt a távolság: az orrnyereg (...) Két csúcs közt a távolság: hegyerinc.*” A *Hétfőn meghalsz* elemzett magányverse több közös elemet is tartalmaz Dsida Jenő *Ormok felé* című alkotásával, amelyek közül a legszembetűnőbb az egyedüllét megtapasztalása: „*egyedül jött, csak az út hajtotta, a cél nem érdeke.*”

A kötet második ciklusa, a *Se kelet, se nyugat* valóságghű korrajzokban, burkolt társadalomkritikákban bővelkedik. A *Kétezer után* a feledés folyamatának lüktető ritmusára hangoló poéma, amelyben teret kap a jelentéktelenség kórrajza is. Társadalombíráló aspektusa, hogy a korábbi divattermékek elavulásához hasonlítja a halált. Egyedül a hősök szellemének, valamint a bronz-

öntvényeknek tulajdonít örökéletet egy kassáki utalással: „A hősök és a merev bronzoszlopok sosem halnak meg, / de a lovak igen, és a kirepülő madarak is. / Mint a pulóverujjú bőrkabátok, arab kendők, / mp3-lejátszók, téglá-telefonok, cédék, / csíkos tér-dig érő zoknik, kínai farmerek.”

A *Szobor 1902-ben* Sánta balladisztikus homályba kalauzol, melyben hangok, szerszámok, galambszárnyak és a változó idő motívuma is felsejlik. Sok világot megjárt regősként vezeti végig az olvasót a történelmen, egy szobor, valamint egy szobrászművész múltján, jelenén is: „Műtermedben, Fadrusz János, sokáig kóválygott a csend / mint főtéri hangzavar után, ha utcaseprők szedegetik a csikkeket szótlánul.” A szerző ebben a versben is rálátást enged a részletekre, ez a napraforgómagok pattogása és a szobrok rendíthetetlensége közötti ellentétező párhuzamban is tetten érhető, akárcsak a galambok szárnya alatti világ leírásában: „Fadrusz János, tudod-e, hogy fémed magába szívta (...) Napraforgómagok levegőbe röppenését, / ahogy csorba fogsorok közül tompán koppan / Kinizsi páncélján. Műtermedben Fadrusz János, / úgy honolt a csend, mint galambhadak / szárnyai alatt a puha, tetves sötétség.”

A *Szobor 1902-vel* szemben az *Ikon* megmarad a jelenkori valóságábrázolás szintjén, pellengérré állítva a mai emberi habitust és a bolygó elleni merényletek sorozatát: „Minden alföldi menzának ugyanolyan a szaga. / Fertőtlenítős csirkepaprikás leng be minden zugot (...) Minden férfi pocakos és csíkos, cipzáros pulóverben / hatalmas ételhegyeket raknak a csorba porcelántányérra.” Az elhízott férfiak bemutatására használt jelzők torlódása miatt a kép elnehezedik, ami nem tesz jót a versnek. Az, hogy a földgilisztának a megszerezett földbe kell visszatérnie, sokat elárul a mai ember környezettudatosságáról, a szerző mégsem ítélkezik, pusztán az igen szemléltető képek felsorakoztatásával tudatja, hol is tartunk valójában: „ahogy megfordul a giliszta a gyomirtós földben, / úgy lesz hirtelen minden hiábavaló.”

A harmadik, *Kódot a kódnak* ciklus legerősebb darabja *A tengerről*. A motívumot a magyar és világirodalom számos jelentős

alkotója körüljárta már, Sánta azonban képes újat mutatni. Tengerere nem a méltóságteljes, kristálytisztá kékség, amelynek tükrében a szeretett személy megláthatná magát, hanem zavaros, sós lé, csak megszáradt sókristály-darabkák tapadnak emlékül a szőke szőrszálakra: „*szőke szőreiken kikristályosodhasson a só.*”

Lassú betegeskedés a világ sorsa. Sánta Miriám kötete arra a méreganyagra fókuszál, amit a mindenség szervezetébe fecskendeztek be. A véráramban felszívódó szérum halált okoz, Sánta pedig kiforrott részletességgel világít rá a pusztulás folyamatára. Verseiben nem eufemizál, nem próbál a dolgok súlyán enyhíteni. Költészete azáltal válik figyelemre méltóvá, hogy egy visszafordíthatatlan hanyatlástörténet esztétikumát ragadja meg.

Sánta Miriám: *Hétfőn meghalsz.* Erdélyi Híradó Kiadó–FISZ, Kolozsvár–Budapest, 2019.